Häxprocesserna i slutet av 1600-talets Stockholm

Av Linnéa Peterson

1. Inledning och syfte

Denna uppsats kommer att avhandla de häxprocesser som skedde i 1600-talets Sverige med fokus på dem som försiggick i Stockholmsområdet. Syftet är att få en bättre uppfattning av vad en häxa var och hur häxprocesserna kunde ske. Hur kunde så många kvinnor bli avrättade för domen "häxeri"? Ämnet känns intressant då det är populärt med häxor och trollkonst i vår nutida media, till exempel J.K. Rowlings succéserie Harry Potter. Det är spännande att få mer bakgrund till dagens häxkultur genom att se den i ett historiskt perspektiv.

2. Frågeställning och avgränsning

Frågeställningen jag valt att lägga mest vikt vid är när och hur började samt slutade häxprocesserna i Stockholm? Den känns grundläggande för att lägga ett tidsperspektiv och få lite mer förståelse för hur lång tid det rör sig om. Uppsatsen hade troligen varit lite mer spännande om det hade funnits utrymme att inkludera hela händelseförlopp och olika kvinnors missöden. Dessvärre gjorde sidbegränsningen att mycket fick utelämnas och uppsatsen är istället mer översiktlig och går inte in på olika aktörers liv så mycket som jag kanske hade velat. Nästa steg är att ta reda på vad som definierade en häxa. Var det tvunget att vara en kvinna eller kunde också en man bli dömd för trollkonster? Före vidare efterforskningar är mina hypoteser om hur det började och slutade icke existerande eftersom jag inte har några förkunskaper om ämnet. En hypotes är att de som blev dömda för häxeri oftast var kvinnor ur de lägre samhällsklasserna. Tror detta eftersom det var de som blev behandlade sämst under 1600-talet, kanske häxdomarna var ett sätt för de rika männen att bevara den patriarkala samhällsstrukturen och därmed sin makt.

3. Metod och kritik av referenser

Min undersökning börjar med att jag går till Stadsbiblioteket och Norra Reals bibliotek för att samla material. De källor som varit mest användbara är Häxornas försvarare av Jan Guillou och Kring Strömmen av Per Anders Fogelström. De andra källorna, Ankarloo och Henningsens Häxornas Europa samt Linnells Stockholms spökhus har jag alltså inte använt lika mycket men de har varit användbara för någon enstaka fakta. Nästan alla källor som jag använt mig av är dessvärre tidskritiskt dåliga. De fyra böcker jag använt mig av är alla skrivna ungefär 300 år efter att häxprocesserna skedde. Tiden är alltså inte till böckernas fördel. Samtliga källor har använt sig av dokument som innehåller anteckningar från de förhör och rättegångar som skedde i samband med häxprocesserna, vilket är bra enligt tidskriteriet. Försökte själva att tyda några av dessa dokument men dessvärre gjorde språket och skrivstilen det väldigt svårt att tyda vad det stod. Det var därför bättre att överlåta den uppgift till de historiker som redan ägnat mycket tid på att översätta dessa dokument. Har däremot vågat tyda ett citat ur Bibeln eftersom kristendomen var så pass viktig för 1600-talets stockholmare som den var.

Guillou, Jan: Häxornas försvarare, Piratförlaget, 2002

Den här boken är skriven av Jan Guillou som kanske främst är känd för sina skönlitterära verk. Häxornas försvarare är hur som helst ett historiskt reportage som behandlar de häxprocesser som skett i Sverige och andra närliggande europeiska länder. Källorna är tydligt redovisade på sista sidan och där får vi reda på att han bland annat använt sig av Bengt

Ankarloo och Per Anders Fogelström vars böcker jag också använt mig av som källor. Källan är alltså beroende av många andra källor eftersom den är skriven så många år efter att häxprocesserna skedde, vilket är ett tecken på beroendekriteriet. Guillou skriver i efterordet att han inte bidragit särskilt mycket till kunskapsbilden om 1600-talet utan snarare vill översätta den akademiska forskning som finns till journalistik. Detta reportage är alltså menat att vara mer lättläst och översiktligt än exempelvis Ankarloos forskning. Guillou framför också egna resonemang men det är ändå tydligt att skilja på vad som är fakta och vad som är egna tankar. Fakta är alltså sanningsenlig men resonemangen som finns kring dem får en själv att tänka i hans tankebanor. Därför skulle man kunna påstå att källan är tendentiös. Det skulle även kunna vara negativt att han själv är delägare i Piratförlaget eftersom han då möjligtvis har lättare att få sina böcker publicerade.

Fogelström, Per Anders: Kring Strömmen, Bonniers, 1980
Per Anders Fogelström var en författare, journalist och samhällsdebattör. I boken finns det ett kapitel som handlar om häxorna i Katarina, vilket är det kapitel som varit relevant under mitt arbetes gång. Delar av detta kapitel återkommer i flera andra böcker jag tittat i. Dessvärre finns det inte någon referenslista i boken vilket klart försämrar dess pålitlighet, vilket är dåligt enligt dåligt enlig både beroende- och äkthetskriterierna. Skulle vilja påstå att texten inte är vidare tendentiös. Däremot beskrivs frekvent olika aktörers livshistorier med många namn vilket tyder på en idealistisk historiesyn och fokus på aktörsperspektivet.

Ankarloo, Bengt och Henningsen, Gustav: Häxornas Europa. Institutet för rättshistorisk forskning, 1987
Häxornas Europa är en kollaborativt skriven bok av den svenska historikern och professorn Bengt Ankarloo och den danske folkloristen Gustav Henningsen. Henningsens förkärlek för sägner och folktro skulle kunna påverka hans objektivitet negativt men i och med att boken innehåller ett fåtal värderande ord anser jag att hans kunskaper istället gör honom kompetent för ämnet. Boken känns även pålitlig eftersom Ankarloo fick titeln docent för sitt goda arbete.

Linnell, Stig: Stockholms spökhus, Prisma, 1998
Denna källa har jag enbart använt för att hitta två citat, det ena är från Martin Luthers Huspostilla och det andra är en häxbön som användes i Katarina kyrka på 1670-talet. I övrigt har jag inte haft någon användning av boken. Den har en skönlitterär ton men är trots det faktaenlig. Ett stort minus är att den, precis som de andra källorna, är utgiven ungefär 300 år efter att häxprocesserna skedde. Däremot är citaten samtida. Citaten kommer från den tid som uppsatsen behandlar och på grund av det är de väldigt bra enligt källkritikens tids-, äkthets- och beroendeperspektiv.